

מקורות של שביעות רצון ומקורות של אי־נחת בקשר שבין הורים לגננות¹

יצחק גילת, רחל שגיא וענת כורם

תקציר

מעורבות הורים בגני־ילדים עשויה להיות נכס רב־ערך לילדים ולצוות החינוכי, אך מנגד, עלולה ליצור מתחים וקונפליקטים הפוגעים ברווחתם של כל השותפים בעשייה החינוכית (שפרלינג, 2019; Sapungan & Sapungan, 2014). השפעתה של המעורבות תלויה במידה רבה בעמדות ההורים כלפי גננות (Biberman-Shalev et al., 2023) ולכן יש חשיבות להכיר אותן. המחקר הנוכחי בחן מקורות לשביעות רצון ומקורות לא־נחת של הורים בישראל מעבודת הגננת ואת הקשר שלהם למאפיינים של הגן, של הילד ושל ההורים בעידן של שינויים חינוכיים וחברתיים.

משתתפי המחקר הם 402 הורים לילדים בגני טרום־חובה וחובה, המהווים מדגם מייצג של הורים לילדים בגיל הגן באוכלוסייה היהודית. הנתונים נאספו באמצעות שאלון שפותח לצורך המחקר, ובחן את שביעות הרצון הכללית של ההורים מהגננת ואת שביעות הרצון מתחומים שונים של עבודתה.

הממצאים מעידים על כך ששביעות הרצון הכללית היא גבוהה מאוד (כ־90%). עוד עולה ששביעות הרצון מקידום הילד מבחינה קוגניטיבית ורגשית, מההקפדה על בטיחות ומהמסירות של הגננת היא גבוהה, ואילו שביעות הרצון מהתקשורת עם ההורים היא בינונית. מבין כל המאפיינים של הגן, של הילדים ושל ההורים, רק רמת הדתיות נמצאה קשורה לשביעות הרצון, כך שהורים דתיים מרוצים יותר מהגננת מאשר עמיתיהם הלא־דתיים. הבדל נוסף בין הקבוצות מתבטא בכך, שבקרב הורים דתיים, הטיפול הקוגניטיבי מנבא את שביעות הרצון מהגננת ובקרב ההורים הלא־דתיים הטיפול הרגשי־החברתי מנבא את שביעות הרצון הכללית. בדיון מוצעים הסברים לממצאים אלו על רקע המאפיינים של החברה הדתית והחרדית. כמו כן, מוצע הסבר לפער בין שביעות הרצון הגבוהה במחקר הנוכחי לבין המתחים והקונפליקטים המאפיינים את הקשר בין גננות להורים, כפי שמדווח בספרות בתחום זה.

¹ המחקר נערך בתמיכת מרכז מהות לחקר יחסי צוותי חינוך-הורים.

מילות מפתח: מעורבות הורים, קשר הורים-גננות, טיפוח רגשי, טיפוח קוגניטיבי

סקירת ספרות

מעורבות הורים בגני-ילדים ובבתי-ספר היא סוגיה הזוכה לתשומת לב גוברת והולכת בשנים האחרונות מצד צוותי חינוך, הורים, קובעי מדיניות וחוקרים. מעורבות הורים במוסדות החינוך של ילדיהם מעוגנת באחריותם הטבעית לדאגה לרווחתם של הילדים. מבחינה תיאורטית, אפשר להסביר את חשיבותה של מעורבות ההורים באמצעות התיאוריה האקולוגית של ברונפנברנר (Bronfenbrenner, 1986), שלפיה התפתחות הילד ועיצוב זהותו מתנהלים תוך כדי קשרי גומלין בין המערכות החברתיות והתרבותיות שבהן הילד גדל. המשפחה ומוסדות החינוך הן שתי המערכות המשמעותיות ביותר שאליו נחשף הילד, ולכן לקשרי הגומלין ביניהן יכול להיות תפקיד קריטי בהתפתחותו.

שפע של מחקרים על אודות היבטים שונים של מעורבות הורים במוסדות החינוך מעלים מאפיין מרכזי שלה, המוכר לכל המעורבים בעשייה החינוכית. ניתן לכנות מאפיין זה *שְׁנִיּוּת* (דואליות) והוא מתבטא בכך, שמצד אחד, מעורבות הורים מקדמת במידה רבה את איכות החינוך בכל הממדים שלו, אך מצד שני, היא מהווה מקור של מתחים ומאבקי כוח, המאלצים את המעורבים בחינוך הילד להשקיע משאבים רבים בהתמודדות עם משברים במקום להשקיעם בקידום החינוך (שפרלינג, 2019; Sapungan & Sapungan, 2014).

התועלת של מעורבות הורים הוכחה כיעילה במגוון תחומים הקשורים בעשייה החינוכית בגני-ילדים ובבתי-ספר. שפע של עדויות אמפיריות מספקות תמיכה ברורה לתרומה של מעורבות הורים להישגים האקדמיים של הילדים. ההשפעה המקדמת של ההורים מתבטאת בחיזוק המוטיבציה של הילד, בסיוע בשיעורי בית ובקידום ערכים של חינוך ולמידה. השפעה זו מדווחת במטה-אנליזה שדווחה על ידי וילדר (Wilder, 2014) וכן במטה-אנליזה מוקדמת יותר שסקרה 41 מחקרים בסוגיה זו והראתה קשר ברור בין מעורבות הורים לבין הישגים אקדמיים של הילדים (Jeynes, 2005). הורים עשויים לקדם את ההישגים של הילדים לא רק בתחומים האקדמיים העיוניים, אלא גם במקצועות נוספים, כגון פעילות גופנית (לידור וסגל, 2022).

תחום נוסף המושפע לחיוב ממעורבות הורים הוא מיומנויות חברתיות-רגשיות של הילד (כורם, 2021; Garbacz et al., 2015). במקרים רבים, מעורבות הורים בפעילויות חוץ-קוריקולריות בנוכחות הילדים מקדמת כישורים אלו (Barger et al., 2019). גם ההסתגלות של הילד לדרישות בית הספר נתרמות ממעורבות ההורים. הידיעה שההורים מעורבים בחינוך מעודדת את הילד להתנהג כראוי בבית הספר, להסתגל לדרישות המשמעות, ולהקפיד על נוכחות (Epstein & Sheldon, 2002; Hill & Taylor, 2004). לבסוף, מחקרים מעידים על ההשפעות ארוכות הטווח של מעורבות הורים, אשר נמצא שהיא קשורה לרכישת השכלה גבוהה ולפיתוח קריירה מוצלחת בבגרותם של הילדים (Hill & Taylor, 2004). הערך של מעורבות הורים חורג מתרומתה לתלמידים ועשוי לבוא לידי ביטוי גם בקרב הצוות החינוכי. נוי (2014) מציינת שהתמיכה הרגשית שהורים מעניקים לצוות החינוכי, כאשר הקשר ביניהם מאופיין בשיתוף הדדי, מסייע במניעת שחיקה. לדבריה, ההשפעה המיטיבה של ההורים נובעת משינוי נקודת המבט שלהם על מורים ועל הוראה, כאשר הם מתחילים להבין את מורכבותו של המקצוע ואת הלחצים והמתחים שבהם נתונים המורים. הורים אלו הופכים לתומכים נלהבים במורים.

לצד התועלת העצומה הטמונה במעורבות הורים במערכת החינוך, מדווח בספרות המקצועית על מחירים הכרוכים בה, שאיתם מתמודדים צוותי חינוך, הורים וילדים. חלק ממחירים אלו טבועים בעצם התופעה (Lareau, 2019). אם נתבונן במעורבות הורים במונחים כלכליים ונגדיר אותה כמאמץ מכון של ההורה להגדיל ככל האפשר את התפוקות החינוכיות של ילדו (Avvisati et al., 2010), מנקודת המבט של אשת החינוך יכול להשתמע מכך קונפליקט בין טובת הילד היחיד לבין טובת הכיתה כולה או בית הספר כולו. מעורבות הורים במערכת החינוך נעשתה מאתגרת יותר לצוותי החינוך בשל תהליכים חברתיים המתרחשים בעשורים האחרונים. התפיסה הנאו-ליברלית, השכיחה בחברות מערביות, מעודדת את המשפחה להיות מעורבת בסוגיות חברתיות (Gillies, 2012). הירידה במעמד החברתי ובסמכות המורה בעיני החברה ובעיני התלמידים מפחיתה את האמון במורים ומעניקה לגיטימציה למעורבות הורים. השילוב הגובר של טכנולוגיה בהוראה עלול אף הוא להעצים את הקונפליקט, כפי שעולה

ממחקר בנושא זה, שבו רוב ההורים תמכו בשילוב מוגבר של אמצעים דיגיטליים בגן-הילדים ואילו רוב הגננות תמכו בהוראה מסורתית (Gjelaj et al., 2020).

הפער בין התועלת המשמעותית של מעורבות הורים לבין האתגרים שהיא מציבה בפני צוותי החינוך מזמין ידע אמפירי, שיסייע להבין טוב יותר את התהליכים המתרחשים סביב מעורבות הורים ויוביל לשיתוף פעולה מיטבי. אחד מכיווני המחקר בתחום זה הוא הבנה של נקודת המבט של הצדדים המעורבים. המחקר הנוכחי משתלב בכיוון זה ומפנה את הזרקור אל נקודת המבט של ההורים בנוגע לעבודתה של הגננת.

למעורבות הורים בגיל הרך יש מאפיינים ייחודיים המבדילים אותה בכמה דרכים ממעורבותם בבית הספר היסודי ובתיכון. ראשית, כניסתו של הילד לגן-הילדים היא לרוב ההתנסות הראשונה שלו בסביבה חינוכית פורמלית. לפיכך, ההורים מגלים מעורבות פעילה יותר בתקופה רגישה זו, שבה הילד עובר תהליך של הסתגלות לסביבה, לשגרה ולפרידה מהבית (Pianta & Kraft-Sayre, 2003). שנית, בשל מגבלות תקשורתיות של ילדים בגיל הגן הם לא תמיד משתפים את ההורים באופן מלא בחוויות ובתחושות שלהם לגבי הגן ולפיכך, ההורים תלויים בגננת לקבלת מידע על אודות מצבו של הילד בתחומים התפקודיים השונים יותר מאשר הורים לילדים בבית הספר (Mapp & Hong 2010). גורם נוסף במעורבות מוגברת של הורים בגיל הרך הוא הדגש ששם גן-הילדים על ניצני התפתחות אקדמית וחברתית-רגשית. הילדים רוכשים מיומנויות אקדמיות, כגון קריאה, מיומנויות מוטוריות, ומיומנויות חברתיות-רגשיות, כגון אמפתיה, שיתוף פעולה ושיתוף בחוויות. מצב זה מזמין מעורבות הורים במטרה להבין את התהליך שהילד עובר ולתמוך בו (Hoover-Dempsey & Sandler, 1997; Rimm-). המשמעות המיוחדת של מעורבות הורים בגיל הרך באה לידי ביטוי בחוזר מנכ"ל, אשר מציג את המסקנות הנובעות ממנה מבחינת הגננות: "ההורים הם שותפים משמעותיים ביצירת אקלים בטוח בגן-הילדים, לפיכך על הגננת ליזום תהליכים שיעודדו את השותפות עימם. שיתוף ההורים ועדכוןם לגבי התהליכים החינוכיים ליצירת אקלים מיטבי [...] יגבירו את האמון ואת שיתוף הפעולה בין ההורים לצוות" (חוזר מנכ"ל, 2015).

הקשר של הגננת עם ההורים הוא אחד מתחומי התפקיד שלה והוא מצטרף לתחומים נוספים היוצרים יחד פסיפס של תפקיד מורכב ומאתגר. התחומים העיקריים שבהם יש לגננת אחריות בניהול הגן מוגדרים על ידי משרד החינוך. התחום הפדגוגי כולל אחריות בקביעת תוכני הלימוד, אחריות לסדרים נאותים, לסיורים ולטיולים, פיתוח וקידום הצוות ועיצוב סביבה לימודית. התחום המנהלי מתבטא באיסוף מידע ופרטים על ילדי הגן, ניהול דוחות נוכחות, אחריות לסדרי הזנה, דאגה למילוי מקום, הזמנת ציוד, ריהוט וחומרי עבודה. תחום קשרי-חוץ כולל אחריות כלפי משרד החינוך והרשות המקומית, קשר עם הצוות הרפואי, עם העובדת הסוציאלית ועם מוסדות חינוכיים אחרים. תחום הקשרים עם ההורים כולל עדכון שוטף של ההורים בנוגע לילד וקבלת מידע על אודותיו (מבורך, 2017).

המעורבות האינטנסיבית של ההורים בגן הילדים עלולה להיות מקור איום על האוטונומיה והסמכות המקצועית של הגננת (רמר וגילת, 2021) ולייצר מתחים וקונפליקטים שהם תוצאה של התנגשות בין הציפיות והדרישות של ההורים לבין יכולתה של הגננת לעמוד בהן. עיון בספרות המחקרית על הקשר בין הורים לבין גננות מעיד על כך, שגננות רואות את הקשר עם ההורים כמרכיב המסובך, המאתגר והמאיים ביותר של עבודתן (Shimoni & Baxter, 1996). זרעיה של עמדה זו נטמנים כבר בתהליך ההכשרה של הגננות, שבו הן נחשפות מעט מאוד לאינטראקציות ממשיות עם הורים ומעצבות את עמדתן על סמך שמועות, סיפורים של גננות ומסרים של מדריכות. אלו חושפים אותן למסרים שליליים על ההורים מצד גננות מאמנות, בנוסח "היזהרי מההורים". במחקר חדש שבחן עמדות של גננות בתהליך ההכשרה נמצא שבתיאור הקשר הצפוי עם ההורים הן הירבו להשתמש במילים ובמשפטים המתארים דאגות ורגשות שליליים, כגון "זה הנושא שהכי מלחיץ אותי בעבודה" או "אני חוששת שההורים יתערבו יותר מדי בעבודתי" (רמות, 2022). לפיכך, רבות מן הגננות החדשות פותחות את מערכת היחסים עם ההורים בגישה של חששות, חשדנות ומתח לקראת הבאות. גישה זו מאפיינת עימות עם יריבים ולא שיתוף פעולה עם עמיתים להשגת מטרה משותפת.

עם כניסתה של הגננת לעבודה היא מתנסה במתחים ובמאבקי כוח המהווים חלק בלתי-נפרד ממערכת היחסים שלה עם ההורים. הספרות המקצועית בתחום זה מספקת שפע של עדויות

אמפיריות לתופעה זו, שבאה לידי ביטוי בחברות ובתרבויות שונות. המתחים הללו נובעים ממקורות פדגוגיים וממקורות פסיכולוגיים-חברתיים. מקור אחד המוזכר בספרות הוא פערים בתפיסות פדגוגיות לגבי העבודה עם הילדים. כך, למשל, נמצא כי גננות מייחסות את החשיבות הרבה ביותר בעבודתן לטיפול הערכה עצמית חיובית אצל הילד, אך הן סבורות שהורים מייחסים את החשיבות הרבה ביותר לקידום הישגים באוריינות ובמתמטיקה (Sverdlov & Aram, 2016). פערים פדגוגיים יכולים להתבטא לא רק בתפיסות אסטרטגיות, אלא גם בהחלטות יומיומיות של הגננת בנושאים ספציפיים. כך, לדוגמה, הורים חולקים על הגננת בנוגע לכללים שהיא קבעה לגבי הכנסת מאכלים לגן ועוקפים את סמכותה (רמר וגילת, 2021). במישור הפסיכולוגי-החברתי המתחים נובעים, בין השאר, מחוסר הדדיות בין שני הצדדים. גננות מרגישות שהורים מגלים כלפיהן יחס מתנשא, אינם מעריכים את הכישורים שלהן ורואים בהן "שמרטפיות משודרגות". הגישה המתנשאת מתבטאת גם ביחס עוין, בטון דיבור תוקפני ובהערות סרקסטיות. תופעה זו נמצאה בקרב גננות בישראל (Biberman-Shalev et al., 2023) וגם בקרב גננות במקומות אחרים (Mahmood, 2013).

כדי להבין טוב יותר את קשר הגומלין בין הורים לגננות ולפתח אסטרטגיות התמודדות לקידום השותפות ביניהם חשוב להכיר את התפיסות של כל צד כלפי הצד השני, שכן תפיסות אלו מעצבות את ההתנהגות בעת המפגש ביניהם. הידע האמפירי העדכני בנוגע לתפיסות של הורים כלפי גננות הוא מועט. אומנם, בישראל נערך סקר על ידי הרשות הארצית למדידה והערכה לפני כשבע שנים (ראמ"ה, 2017) אולם, מאז עריכת הסקר התחוללו במישור החברתי והפדגוגי שינויים משמעותיים שעשויים להשפיע באופן ניכר על תפיסות ההורים כלפי גננות. שינוי אחד התחולל בעקבות מגפת קורונה, כאשר הלימודים הועברו בהוראה מרחוק מהגנים לבתים והורים יכלו להכיר באופן בלתי-אמצעי את עבודת הגננת. להיכרות זו הייתה השפעה שפעלה לשני הכיוונים (גילת ושות', 2021). שינויים נוספים, שאף הם תולדה של תקופת קורונה, הם שילוב מוגבר של טכנולוגיות דיגיטליות בגן (Gjelaj et al., 2020) וכן יישום גישות חדשניות כמו הוראה חוץ-גנית (כדורי-שלזק וסטוק, 2023). כל השינויים הללו יכולים להשפיע על גיבוש עמדותיהם של הורים, ובהתאם לכך, על מערכת היחסים ביניהם לבין גננות. לפיכך,

יש מקום לבחון את תפיסות ההורים בנוגע לגננות בתקופה הנוכחית. המחקר הנוכחי מתמקד בבחינה של תפיסות אלו, והוא מכוון לענות על השאלות הבאות:

1. מהי רמת שביעות הרצון של הורים לילדים בגן מעבודתה של הגננת?
2. מהם הקשרים בין שביעות הרצון של ההורים מעבודת הגננת לבין מאפיינים של הגן, של הילדים ושל ההורים?
3. מהי התרומה של שביעות רצון ההורים בתחומים שונים בעבודת הגננת ושל מאפייני הגן, הילדים וההורים, לניבוי שביעות הרצון הכללית מהגננת?

מתודולוגיה

סוג המחקר

המחקר נערך במתודולוגיה כמותית במערך מתאמי, שבו נבחנת תופעה כפי שהיא באה לידי ביטוי במציאות החברתית, ללא התערבות של החוקרים. המחקר הכמותי מבוסס על איסוף נתונים סטטיסטיים ממדגמים גדולים, המאפשרים הכללה של הממצאים מהמדגם לאוכלוסיות רחבות (Creswell & Creswell, 2017). במערך המחקר שולב גם מרכיב איכותני, במטרה להאיר ולהעמיק את ההבנה של הממצאים הכמותיים. איסוף הנתונים במחקר הנוכחי נעשה באמצעות שאלון מובנה שבסיומו נכללו שתי שאלות פתוחות, שפותח במיוחד לצורך המחקר.

משתתפים

המשתתפים הם 402 הורים לילדים הלומדים בגני-ילדים מהאוכלוסייה החילונית, הדתית או החרדית. אחוז האימהות הוא 52, הגיל הממוצע של ההורים הוא 37.18 עם סטיית תקן של 5.96. המשתתפים במחקר הם חלק ממאגר משיבים בחברת סקרים.

לוח 1: מאפיינים של הגן, של הילדים ושל ההורים, באחוזים (N=402)

מאפיין	קטגוריה	שכיחות באחוזים
סוג הגן	חובה	47
	טרום-חובה	53
מין הילד	בת	51
	בן	49
השכלת ההורה	תיכונית	21
	על-תיכונית	31
	אקדמית	48
רמת דתיות של ההורה	חילוני	41
	מסורתי	23
	דתי	16
	חרדי	20

כלים

הנתונים נאספו באמצעות שאלון שפותח במיוחד לצורך המחקר הנוכחי. מטרת השאלון היא לבחון את שביעות הרצון של ההורים בנוגע לתפקוד הגננת בתחומים שונים בעבודתה. בשלב הראשון הוגדרו התחומים שייכללו בשאלון. הגדרה זו התבססה על סקר שבדק את תפיסות ההורים כלפי עבודת הגננות, שערכה הרשות הארצית למדידה והערכה (ראמ"ה, 2017) ובו מוצגים תחומים בעבודתה של הגננת, על מאמרים קודמים שבהם הוצגה תפיסת התפקיד של הגננת בישראל (מבורך, 2017; Sverdlov & Aram, 2016) וכן על דיון בהשתתפות חוקרות ומרצות בחינוך לגיל הרך, העובדות במכללה להוראה. משתתפות הקבוצה התבקשו גם לנסח היגדים בכל אחד מן התחומים, וכך הוכנה גרסה ראשונית של השאלון. לצורך בדיקת תקפות התוכן של השאלון, התבקשו שתי גננות וארבע חוקרות בתחום הגיל הרך לעיין בשאלון ולהעיר הערות בנוגע לרלוונטיות של ההיגדים למדידת התחומים השונים ובנוגע לבהירות הניסוח שלהם. בעקבות ההערות נעשו כמה שינויים בשאלון. כך, לדוגמה, נגרע מהשאלון התחום של ניהול צוות העובדים בגן, על יסוד הטענה שהורים אינם מכירים מספיק היבט זה בעבודת

הגננת. כמו כן, נוסף לשאלון התחום של הקפדה על בטיחות הילדים בגן, לנוכח החשיבות הרבה שהורים מייחסים לנושא זה על פי ניסיוןן של המומחיות. בעקבות ההערות וההצעות של המומחיות בשלב הראשון הוכנה גרסה שנייה של השאלון, אשר כללה את החלקים הבאים: א) מאפייני רקע של ההורים (מגדר, גיל, השכלה ורמת דתיות), מאפייני רקע של הילדים (מגדר, סדר לידה) ומאפיינים של הגן (מספר הילדים בגן, סוג הגן: טרום-חובה/חובה); ב) שביעות הרצון של ההורים מהגננת בתחומים שונים בעבודתה; ג) שביעות רצון כללית מהגננת; ד) שתי שאלות פתוחות שבהן התבקשו ההורים לתאר מה מוצא חן בעיניהם בעבודת הגננת ומה היו מציעים לה לשפר בעבודתה. לוח 2 מציג את התחומים הכלולים בשאלון, היגדים לדוגמה ומהימנות אלפא של קרונברך לגבי כל תחום. ההיגדים דורגו על סולם של חמש דרגות, כאשר 1 מבטא את הערך הנמוך ו-5 את הגבוה. השאלון המלא מוצג בנספח למאמר.

לוח 2: תחומים בשאלון הבדק תפיסות הורים לגבי גננות: דוגמה ומהימנות

תחום	היגד לדוגמה	מהימנות
טיפול קוגניטיבי של הילד	יוצרת סביבת למידה עשירה ומעניינת בגן	0.87
טיפול רגשי-חברתי של הילד שלי	משבחת את ההישגים ואת ההתקדמות המיוחדת	0.93
תקשורת מיטבית עם הורים	קשובה לי בכל שאלה, הצעה, בעיה או תלונה שעולה	0.84
מוטיבציה ומסירות	עושה מעל ומעבר לנדרש ממנה בתוקף תפקידה	0.86
הקפדה על בטיחות	יוצרת מרחב פיזי בטוח שבו הילדים יכולים לפעול ללא חשש להיפגע	0.90
הערכה כללית	אמליץ להורים אחרים על הגננת	0.91

הליך

השאלון הוכן בגרסה מקוונת והופץ למדגם מייצג של הורים לילדים בגיל הגן באמצעות חברת סקרים בחודש אוגוסט 2023. חופשת הקיץ נבחרה כמועד לאיסוף הנתונים, מכיוון שאין בה אירועים משמעותיים העלולים להשפיע על עמדות הורים כלפי צוותי חינוך, כגון משברים במערכת החינוך. השאלונים היו אנונימיים, כך שלא ניתן היה לזהות את המגיבים ובכך נשמרו זכויות המשיבים כמשתתפים במחקר.

ניתוח הנתונים

הנתונים הכמותיים נותחו בעזרת תוכנת SPSS גרסה 27. חושבו מהימנויות של תחומי השאלון, חושבה סטטיסטיקה תיאורית של משתני המחקר ונערכו מבחנים סטטיסטיים לבדיקת הקשרים בין המשתנים: ניתוח שונות עם מדידות חוזרות, מבחן T למדגמים בלתי-תלויים וניתוח רגרסיה מרובה. הנתונים האיכותניים נותחו בשתי דרכים: האחת, ניתוח תוכן, שמטרתו הייתה לזהות נושאים כלליים (תמות) שעלו מהתשובות לשאלות הפתוחות, והאירו מקורות לשביעות רצון גבוהה ומקורות לא־נחת של ההורים מהקשר עם הגנות. השנייה, ניתוח לשוני שהתמקד באמצעים לשוניים שבהם השתמשו ההורים בשאלות הפתוחות, אשר היו מיועדות לחשוף משמעויות מודעות פחות למשיבים עצמם (קופרברג, 2010).

ממצאים

שביעות רצון כללית מהגננת

ההערכה הכללית של ההורים בנוגע לגננת נמדדה באמצעות ארבעה היגדים. לוח 3 מציג את הממצאים שהתקבלו בנושא זה. הלוח מציג את אחוז ההורים שהביעו הערכה חיובית (סימנו 4 או 5 בסולם התשובות), ואת הממוצעים וסטיות התקן של כל היגד ושל המדד הכללי.

לוח 3: שביעות רצון כללית של הורים מעבודת הגננת (N=402)

ההיגד	אחוז המדרגים 4 או 5	ממוצע	סטיית תקן
1. ילדי אוהב ללכת לגן	92	4.57	0.79
2. ילדי אוהב את הגננת	93	4.62	0.73
3. באופן כללי יש לי אמון בגננת	90	4.49	0.86
4. אמליץ להורים אחרים על הגננת	87	4.43	0.96
5. באופן כללי אני שבע רצון מהגננת	89	4.53	0.75

התוצאות המוצגות בלוח 3 מצביעות על שביעות רצון גבוהה מאוד של ההורים מהגננת. כ-90% מן ההורים נתנו הערכות גבוהות, ציון 4 או 5 בסולם של חמש דרגות, בכל אחת מן השאלות המרכיבות את המדד הכללי של הערכת הגננת.

שימור ושיפור בעבודת הגננת: ניתוח איכותני

הניתוח הכמותי מעיד על שביעות רצון גבוהה של ההורים מתפקוד הגננת, אך הוא אינו מספק מידע מעמיק לגבי המקורות של שביעות הרצון, כמו גם לגבי מהותה של הביקורת כלפי הגננות. כדי להאיר את התוצאות הכמותיות, נערך ניתוח איכותני של התשובות שהתקבלו לשתי השאלות הפתוחות, שבחנו שימור ושיפור: מה מוצא חן בעיניך בעבודת הגננת? מה היית מציעה לשנות בעבודת הגננת? כמצוין בפרק המתודולוגיה, נעשה שימוש בניתוח לשוני ובניתוח תוכן ונעשתה אינטגרציה בין הממצאים שהתקבלו בשניהם.

הניתוח האיכותני העיד באופן ברור על קיומה של אסימטריה בין ההערכות החיוביות לעבודתה של הגננת לבין הביקורות עליה. המסקנה בדבר חוסר הסימטריה נשענת על שלוש ראיות מהניתוח הלשוני ועל ראיה אחת מניתוח התוכן. להלן מפורטות ראיות אלו.

1. התשובות החיוביות היו ארוכות בהרבה מהשליליות. מספר המילים הממוצע שבהן השתמשו ההורים לתיאור שביעות הרצון הגבוהה הוא 11.7, פי 2.5 ממספר המילים הממוצע שבהן השתמשו ההורים בתשובות על ביקורת כלפי הגננת (4.7).

2. התשובות החיוביות עשירות יותר מהשליליות: יש בהן שימוש במגוון רב של שדות סמנטיים, הכוללים רגש, מחשבות, תכונות, התנהגויות. הן מעידות על חשיבה רב-ממדית, המתייחסת למגוון היבטים בתפיסה החיובית של הגננת. לדוגמה, "[הגננת] ישרה, מקצועית, אמינה, תקשורתית, אוהבת את הילדים, עובדת במגוון שיטות ואכפת לה מהילדים באמת." אימא אחרת משלבת בתשובתה תכונות, יצירה של סביבה רגשית ותפיסות חינוכיות: "הגננת נעימה. מקצוענית. יצירתית. הילדים אוהבים אותה והיא את הילדים. היא מצליחה לראות כל ילד וילד, לאחד בין כולם. והיא גם מצליחה. היא מערבת ערכים, תרבות ואומנות. והילדה שלי אוהבת ללכת לגן." לעומת זאת, ההצעות לשיפור דלות הרבה יותר מבחינה לשונית. בחלק מן המקרים הן כוללות מילה אחת או שתיים וכמעט תמיד מתייחסות להיבט אחד בהערכת הגננת. לדוגמה, "מעט יותר עדכון להורים;" "קדמה טכנולוגית;" "פחות לוותר לילדים."

3. בתשובות החיוביות יש שימוש רב באמצעים לשוניים המבליטים, מחזקים ומדגישים את המסרים המילוליים, כגון מילים המבטאות קיצוניות: "זו גננת אחת לדור, עם אנרגיות טובות תמיד;" "גננת עם לב ענק;" "היא פשוט אשת חינוך מדהימה!!! כולם צריכים ללמוד ממנה;" "הגננת הכי טובה שהייתה לילדיי, משקיעה בלי סוף בפיתוח הילדים." בתשובות לשאלה על ביקורת לא נעשה שימוש באמצעים לשוניים לצורך הדגשת המסר המילולי.

4. מבחינה תמטית, שביעות הרצון קשורה למגוון של גורמים, הבאים לידי ביטוי בכל קשת התפקידים של הגננת, כמתואר להלן.

מוטיבציה לעבודה: "ניכר שאוהבת את עבודתה וגאה בה;" "היא לא הלכה למקצוע כברירת מחדל אלא מתוך בחירה ותחושת שליחות."

יצירת סביבה רגשית תומכת לילד: "האהבה והנתינה האין סופית לילדים;" "הוא הולך שמח לגן וחוזר שמח מהגן;" "היחס החם והאוהב באופן שווה לכל ילדי הגן, הרגישות וההקשבה. הילדים שלי זכו 😊"

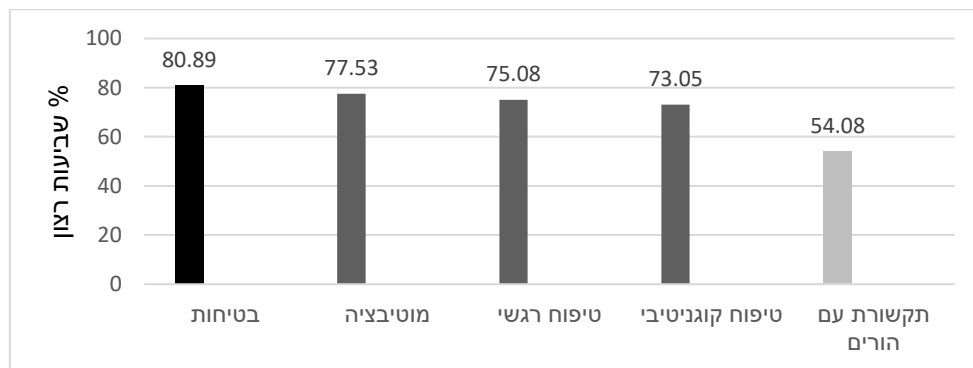
העשרה אקדמית: "יצירתית, לוקחת את הילדים לטבע, מעודדת מחזור, מקצועית;" "דאגה להרים פרויקטים ערכיים בגן – קיימות, נתינה, התנדבות, חקר על העולם."

טיפול דימוי עצמי של הילד: "שהיא משבחת על הישגים ועוזרת באופן סובלני לטפל בקשיים."

לעומת זאת, בביקורות על הגננת הנושא השכיח ביותר שבא לידי ביטוי ברוב התשובות הוא הקשר עם ההורים: "קשר רציף יותר עם ההורים"; "לתת יותר מקום להורים להתנדבות כדי להעשיר את הילדים"; "היחסים עם ההורים, פתיחות ונגישות."

שביעות רצון של הורים מתחומים בעבודת הגננת

ההורים התבקשו להעריך את שביעות רצונם מתחומים שונים בעבודת הגננת עם הילדים. כדי ללמוד על מידת שביעות הרצון מתחומים אלו ולבחון אם יש הבדלים ביניהם, חושבו ממוצעים וסטיות תקן של כל תחום ונערך ניתוח שונות חד-כיווני עם מדידות חוזרות, מלווה בתיקון בונפרוני להשוואות מרובות. המשתנה הבלתי-תלוי היה התחום והמשתנה התלוי היה מידת שביעות הרצון של ההורים. הממוצעים של שביעות רצון בתחומים השונים מוצגים בתרשים 1.

תרשים 1: שביעות רצון של הורים מתחומים בעבודת הגננת

בניתוח נמצא אפקט מובהק של התחום של $(F(4,1452)=117.98, p<.001)$. כדי לאתר את מקורות ההבדלים בין התחומים השונים נערכו מבחני בונפרוני ונמצאו הבדלים ברמת מובהקות $p<.01$. מבחנים אלו הראו שניתן לזהות שלוש רמות מובחנות של שביעות רצון. הרמה הגבוהה ביותר נמצאה לגבי הקפדה על בטיחות. הרמה השנייה כוללת שלושה תחומים: המוטיבציה והמסירות של הגננת לעבודתה, הטיפול הקוגניטיבי והטיפול הרגשי של הילד.

הרמה הנמוכה ביותר של שביעות רצון נמצאה לגבי התקשורת עם ההורים. מעיון בממוצעים עצמם, ניתן לאפיין את שביעות הרצון של ההורים מכל התחומים, למעט תקשורת עם הורים, כבינונית-גבוהה (בערך 75% מהם מביעים שביעות רצון גבוהה) ואילו שביעות הרצון מהתקשורת עם ההורים היא ברמה בינונית – כמחצית מההורים מרוצים מהגננת בתחום זה.

הקשר בין שביעות הרצון של ההורים לבין מאפייני הגן, מאפייני הילדים ומאפייני ההורים

תחילה נבדק הקשר בין שביעות הרצון הכללית של ההורים מן הגננת לבין מאפיינים של ההורים, של הילד ושל הגן. שביעות הרצון של ההורים לא נמצאה קשורה אף לאחד מבין המאפיינים הבאים: מין ההורה, גיל ההורה, השכלת ההורה, מין הילד, סוג הגן (טרום-חובה לעומת חובה) ומספר הילדים בגן. המאפיין היחידי שנמצא קשור להערכת הגננת על ידי ההורים הוא רמת הדתיות. לצורך בדיקת הקשר בין רמת דתיות לבין שביעות רצון נעשה קיבוץ לשתי קטגוריות של רמת דתיות: חילוניים + מסורתיים ודתיים + חרדים. חלוקה זו מבוססת על בדיקה מוקדמת, שהראתה כי אין הבדלים בין שתי הקבוצות בתוך כל קטגוריה. הממצאים הראו שהורים המגדירים עצמם חרדים או דתיים, מעריכים באופן חיובי יותר את הגננת (ממוצע=93.60, סטיית תקן=20.55) מאשר הורים המגדירים עצמם חילוניים או מסורתיים (ממוצע=86.33, סטיית תקן=29.33), כפי שנמצא במבחן t למדגמים בלתי-תלויים ($t(350)=1.83, p<.05$). התברר שההערכה החיובית של ההורים בנוגע לגננת היא גורפת ואינה תלויה במאפיינים אישיים או גניים. גם ההבדל בין דתיים לחילוניים אינו משנה את התמונה הזו, שכן למרות ההבדל ביניהם, בקרב שתי הקבוצות נמצאה רמה גבוהה של שביעות רצון.

בשלב השני נבדקו הקשרים בין שביעות הרצון של ההורים מן הגננת בתחומים השונים לבין מאפיינים של הגן, של הילדים ושל ההורים. גם בבדיקה זו, המאפיין היחיד שהניב קשרים מובהקים הוא הדתיות של ההורים, כמתואר להלן. נערך ניתוח שונות רב-משתני, שבו הוכנסו כל התחומים כמשתנים תלויים ורמת הדתיות (דתיים/לא דתיים) הוגדרה כמשתנה בלתי-תלוי.

הניתוח הרב־משתני הניב אפקט מובהק ($F(5,348)=7.93, p < .001$). לוח 4 מציג את הממוצעים, את סטיות התקן ואת תוצאות ניתוחי השונות החד־משתנים.

לוח 4: השוואה בין הורים דתיים להורים לא דתיים לגבי שביעות הרצון בתחומים ספציפיים

התחום	דתיים (N= 129)		לא דתיים (N=225)		F(1,352)
	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
בטיחות	87.90	18.77	77.06	32.18	12.2***
מוטיבציה	83.79	28.59	74.22	36.01	6.95**
טיפול רגשי	76.85	29.04	74.34	33.23	0.50
טיפול קוגניטיבי	76.61	23.70	71.33	33.24	2.52
תקשורת עם הורים	50.83	27.25	56.19	28.12	3.65*

*** $p < .001$ ** $p < .01$ * $p < .05$

התוצאות מראות שהורים דתיים הביעו שביעות רצון גבוהה יותר באופן מובהק מאשר הורים לא דתיים בייחוס מוטיבציה ומסירות לגננת וכן בתפיסת ההקפדה שלה על כללי בטיחות בעבודה. לעומת זאת, שביעת הרצון של ההורים הדתיים הייתה נמוכה יותר בתקשורת עם הגננת.

ניבוי שביעות רצון כללית על פי שביעות רצון בתחומים ספציפיים

נערך ניתוח רגרסיה מרובה במטרה לנבא את שביעות הרצון הכללית של ההורים מעבודתה של הגננת. מאחר שכל המאפיינים של הגן, של הילדים ושל ההורים (למעט רמת דתיות) לא נמצאו קשורים לשביעות הרצון הכללית, הם לא הוכנסו לניתוח הרגרסיה, והוא בחן את המנבאים של שביעות הרצון בתחומים הספציפיים. לנוכח ההבדלים בין הורים דתיים להורים חילוניים בשביעות הרצון מן הגננת בתחומים השונים, נערכו ניתוחי רגרסיה נפרדים להורים דתיים ולהורים לא דתיים. התוצאות שהתקבלו מוצגות בלוח 5.

לוח 5: תוצאות רגרסיה לניבוי שביעות הרצון מן הגננת בקרב הורים דתיים ולא דתיים

בנפרד				
הורים לא דתיים (N=225)		הורים דתיים (N= 129)		המנבא
Beta	t	Beta	t	
0.29	4.31***	0.01	0.82	בטיחות
0.19	2.60**	0.30	2.56*	מוטיבציה
0.39	5.08***	0.11	0.85	טיפול רגשי
0.02	0.26	0.28	2.03*	טיפול קוגניטיבי
0.02	0.33	0.09	0.87	תקשורת
0.60		0.35		R²
65.15***		12.17**		F

הממצאים מצביעים על תרומה מובהקת של העמדות כלפי ארבעת התחומים לניבוי שביעות הרצון של ההורים מהגננת, גם אצל הורים דתיים וגם אצל הורים לא דתיים. נמצא הבדל בין שתי הקבוצות לגבי זהות המנבאים התורמים באופן מובהק לשביעות הרצון הכללית. אצל הורים דתיים הטיפול הקוגניטיבי של הילד תורם באופן מובהק, והטיפול הרגשי אינו תורם לשביעות הרצון מן הגננת. לעומת זאת, אצל ההורים הלא דתיים, הטיפול הרגשי-החברתי תורם באופן מובהק, ואילו הטיפול הקוגניטיבי אינו תורם לניבוי שביעות הרצון הכללית מן הגננת. דפוס משותף לשתי הקבוצות נמצא בנוגע למוטיבציה מצד אחד, ולתקשורת עם ההורים מצד שני. המוטיבציה והמסירות של הגננת לעבודתה קשורה באופן מובהק לשביעות הרצון הכללית ממנה. התקשורת עם ההורים אינה מנבאת את ההערכה הכללית מן הגננת הן אצל הורים דתיים הן אצל הורים לא דתיים.

דיון

מעורבות הורים בגני-ילדים עשויה להעניק רווחים משמעותיים לכל השותפים בעשייה החינוכית, אך היא גם עלולה להוות מקור של מתחים ומאבקי כוח אשר פוגעים בתפקוד וברווחה של הורים, של גננות ושל ילדים. התפיסות ההדדיות של הורים ושל גננות מעצבות במידה רבה את ההתנהלות בפועל ולפיכך יש מקום להכיר אותן ולהפיק את הלקחים הדרושים לקידום התקשורת. המחקר הנוכחי מתמקד בתפיסות הורים לילדים בגן ומפנה את הזרקור אל שביעות הרצון מעבודתה של הגננת בתחומים אלו: טיפוח קוגניטיבי, טיפוח רגשי ותקשורת עם הורים, הקפדה על בטיחות ומסירות של הגננת לעבודתה. הנתונים נאספו באמצעות שאלון מובנה שכלל גם שאלות פתוחות, שאותו מילאו 402 הורים לילדים בגני טרום-חובה וחובה.

הממצאים מעידים על הערכה כללית חיובית מאוד של ההורים. כתשעים אחוז מהם הביעו שביעות רצון כללית מעבודתה של הגננת, העידו על כך שהילד שמח ללכת לגן וגילו נכונות להמליץ על הגננת. ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם סקר שנערך על ידי ראמ"ה (2017) לפני כשבע שנים, והעלה תוצאות דומות מאוד לתוצאות של הסקר הנוכחי. אפשר להסיק מכך על עקביות בשביעות הרצון הגבוהה של הורים מגננות גם בתקופה של שינויים גדולים, ובמיוחד ההתנסות בזמן מגפת קורונה, כאשר ההורים נחשפו באופן ישיר לעבודת הגננת.

לצד דברי השבח לעבודת הגננת, נשמעו גם ביקורות. ממצאי הניתוח הכמותי והאיכותני (של התשובות לשאלות הפתוחות) הראו חוסר סימטריה בין שני הצדדים של ההערכה כלפי הגננות. ההערכות החיוביות מעוגנות במגוון סיבות, לעומת סיבה מרכזית אחת לביקורות. ההערכות החיוביות מפורטות יותר, עשירות יותר וצבועות בצבעים רגשיים חזקים של התלהבות והכרת תודה. לעומת זאת, התגובות הביקורתיות מתוארות באופן ענייני, נטול רגשות ומתמקדות במיוחד בתחום אחד – הקשר עם ההורים.

העוצמה הגבוהה יותר של ההערכות החיוביות יחסית לשליליות מפתיעה במידה מסוימת לנוכח ריבוי העדויות על חששות של גננות מפני הורים ועל מתחים המלווים את התקשורת ביניהם. אפשר להסביר את מקור הפער באמצעות השימוש במתודות מחקר שונות. במתודות כמותניות, כגון הסקר של ראמ"ה (2017) וחלקים מהמחקר הנוכחי, נמצאה בעיקר שביעות

רצון גבוהה, ואילו במתודות איכותניות (Biberman-Shalev et al., 2023; Mahamood, 2016) ובמחקר הנוכחי נמצאו עדויות לחששות של גננות מפני הורים ולמתחים בתקשורת. ייתכן שהמתודות האיכותניות רגישות יותר לחוויות נקודתיות ואלו נוטות "לצבוע" את החוויה הסובייקטיבית כולה. וכאשר החוויות הן שליליות, הן "צובעות" את החוויה הסובייקטיבית כולה בצבע שלילי, בבחינת "הרע חזק מהטוב" (Baumeister et al., 2001). חוויות שליליות משפיעות בעוצמה חזקה יותר, לטווח ארוך יותר ונחרתות חזק יותר בזיכרון מאשר חוויות חיוביות. לפיכך, מפגש אחד עם הורה זועם עלול ליצור חוויה טראומטית ולהאפיל על שבחים והכרת תודה מהורים רבים לילדים בגן. במחקרים איכותניים גננות מתבקשות במקרים רבים לשתף את החוקרת בחוויות שנחרתו בזיכרון, ובמצב זה הן שולפות מזיכרון אירועים שליליים שפגעו ברווחה הרגשית שלהן ונותנות משקל מצומצם ביותר לחוויות חיוביות, שהן שגרתיות יותר ומעניינות פחות. ממצאי המחקר הנוכחי מספקים פרספקטיבה מאוזנת ומציאותית יותר של שביעות רצון ההורים כלפי הגננות, אשר מאירה היטב את ההערכה העמוקה ואת הכרת התודה של ההורים. פרספקטיבה זו מסייעת בהבנה תיאורטית מלאה יותר של מעורבות ההורים בגני-ילדים וכמו כן, היא עשויה לעודד גננות ולקדם את המוטיבציה ואת הרווחה הרגשית שלהן ולכן חשוב להביא אותם לידיעתן.

שביעות הרצון של ההורים כלפי הגננת בזיקה לתחומים שונים בעבודתה הצביעו על פער ברור בין התחום של התקשורת עם ההורים לבין כל התחומים האחרים (קידום קוגניטיבי של הילד, קידום רגשי-חברתי של הילד, הקפדה על בטיחות ומסירות לעבודה). הורים מרוצים הרבה פחות מהתקשורת איתם מאשר מהתחומים האחרים בעבודת הגננת. פער דומה, אם כי מתון יותר בעוצמתו, נמצא גם בסקר שנערך לפי שבע שנים על ידי ראמ"ה (2017). ייתכן כי הדרך להגיע אל שביעות רצון גבוהה של ההורים בנוגע לתקשורת עם הגננת רצופה בחסמים רבים יותר מאשר בתחומים האחרים בעבודת הגננת, שבהם יש לה שליטה רבה יותר על תוצאות הפעילות. בין שאר החסמים לתקשורת משביעות רצון אפשר למנות פערים בתפיסות חינוכיות לגבי תפקידו של הגן בקידום הילד (Sverdlov & Aram, 2016), בתפיסת הכישורים של הגננת (Shimoni & Baxter, 1996), בציפיות הכרוכות בהיבטים רגשיים בלתי-מודעים של

הורים ("הקול ההורי") (ריטבו ושות', 2018; Plotnik, 2013), בהבדלים חברתיים ותרבותיים בין גננות להורים (Mahmood, 2013) וייתכן שניתן להוסיף על חסמים אלו גם ציפיות של הורים לקבל עדכון מפורט ושוטף (אלפי-שבתאי ושות', בדפוס), שהגננת מתקשה לעמוד בהן. את הקושי עם הכניסה של הגננת לעבודה עלולה להעצים גם העובדה שהכשרתן של הגננות לעתיד לוקה בחסר בתחום התקשורת עם הורים (אופנהיימר-שחר וברנט, 2021; רמות, 2022).

קשיים בתקשורת בין גננות להורים עלולים לפגוע בהיבטים שונים של הפעילות בגן, כולל קידום הילדים והרווחה הנפשית של גננות. המחקר הקלסי של אפשטיין וסנדרס (Epstein & Sanders, 2000) הוכיח את התרומה הקריטית של מערכת יחסים טובה בין הורים לבין צוותי חינוך לצורך השגת המטרות של מוסדות החינוך. העובדה שהתקשורת בין שני הצדדים עדיין מהווה נקודת תורפה, כפי שהעיד שוב המחקר הנוכחי, מראה שטרם גובשו אסטרטגיות יעילות להתמודד עם הקשיים האינהרנטיים בתחום זה, אם כי נעשים מאמצים בכיוון זה בשנים האחרונות (ריטבו ושות', 2018).

ממצאי המחקר מראים ששביעות הרצון של ההורים מהגננות אינה קשורה למאפייני הגן (מספר הילדים בגן וגיל הילדים בגן), למאפייני הילד (מין, גיל, סדר לידה) ולמאפייני ההורים (מין, גיל, רמת השכלה, תחום עיסוק), למעט חריג אחד – רמת הדתיות של ההורים. נמצא שהורים דתיים וחרדים מדווחים על שביעות רצון גבוהה יותר מן הגננת מאשר הורים חילונים ומסורתיים. הסבר אפשרי אחד לממצא זה הוא היוקרה הרבה יותר המוענקת בחברה הדתית לעצם הלימוד ולדמויות המלמדות. אחת העדויות לכך נמצאה במחקר על מעמד המורה בחברה, שהראה כי המעמד החברתי של מורים גבוה יותר בקרב דתיים וחרדים מאשר בקרב חילונים ומסורתיים (גילת וונגרוביץ, 2018). מקור אפשרי נוסף לשביעות הרצון הגבוהה של ההורים הדתיים כלפי הגננות הוא תחושת קרבה ביניהם. תחושה זאת מתעצבת בעקבות שותפות בתפיסות ובאמונות וכן בעקבות השייכות לאותה קהילה, שמעניקה תמיכה חברתית הדדית.

הבדל נוסף בין הורים דתיים וחרדים לבין הורים לא דתיים נמצא בבדיקת הניבוי של שביעות הרצון הכללית, על פי שביעות הרצון בתחומים ספציפיים. הבדל זה נמצא בנוגע לטיפול הקוגניטיבי ולטיפול הרגשי של הילד על ידי הגננת. אצל ההורים הדתיים והחרדים, הטיפול הקוגניטיבי קשור באופן מובהק לשביעות הרצון הכללית והטיפול הרגשי אינו קשור אליה, ואילו אצל ההורים החילונים היוצרות מתהפכות: הטיפול הרגשי-החברתי קשור באופן משמעותי, והטיפול הקוגניטיבי כלל אינו קשור לשביעות הרצון הכללית מן הגננת. ייתכן שניתן להסביר ממצא זה בחשיבות הגדולה של הלימוד בחברה החרדית, אשר יוצר סדר עדיפויות שונה מאשר באוכלוסייה הלא דתית, לגבי החשיבות היחסית של טיפוח קוגניטיבי לעומת טיפוח רגשי. תמיכה בהסבר זה מתקבלת מסקר שבחן תפישות הורים בנוגע למטרות אסטרטגיות של מערכת החינוך (גילת ושגיא, 2019), שבו נמצא כי הורים דתיים מיחסים חשיבות רבה יותר למטרה של הקניית ידע, מאשר הורים לא דתיים. זאת ועוד, החשיבות של ההיבט הרגשי-החברתי בקרב הורים לא דתיים עשויה להיות קשורה לדגש הגובר שנותן משרד החינוך להיבט זה בשנים האחרונות, המתבטא גם בתפישות אסטרטגיות וגם במיזמים המשולבים בתוכניות הלימודים (בנבנישתי ופרידמן, 2020). חלק גדול מן הגנים החרדיים אינם פועלים בתוך משרד החינוך, אלא בתוך הזרם של חינוך מוכר שאינו רשמי ולכן הגננות בגנים אלו חשופות פחות למגמות של תשומת לב גוברת לטיפול הרגשי-החברתי.

מגבלות המחקר ומחקרי המשך

מגבלה אחת נוגעת לאוכלוסיית המחקר אשר כוללת הורים יהודים בישראל. מאחר שהקשר בין הורים לגננות יכול להיות תלוי-תרבות, כפי שהראו הממצאים, יש מקום להרחיב את המחקר לקבוצות תרבותיות אחרות ובמיוחד להורים מהחברה הערבית, אשר מהווה חלק בלתי-מבוטל מהאוכלוסייה בישראל. מגבלה נוספת של המחקר נובעת מכך שהוא לא בחן לעומק את ההשלכות של השינויים שהתחוללו בשנים האחרונות ובמיוחד בעקבות משבר קורונה, בנוגע לתפישות ההורים את הגננות. התוצאות הראו ששביעות הרצון של הורים מגננות נשארה גבוהה מאוד בהשוואה לסקר של ראמ"ה שנערך לפני קורונה, אולם ייתכנו שינויים

במגמות שלגביהן ההורים שבעי רצון. מגמות אלו ניתנות לזיהוי באמצעות ראיונות עומק עם הורים ועם גננות. לבסוף, המחקר הנוכחי הראה שתקשורת עם הגננת הוא הנושא העיקרי המעורר אי־נחת בקרב ההורים, אך לא הרחיב והעמיק לגבי היבט חשוב זה. מומלץ לעשות זאת במחקר נוסף, שישלב בין נתונים כמותיים לאיכותניים.

תרומת המחקר

התרומה התיאורטית של המחקר מתבטאת בכך שהוא מספק פרספקטיבה מפורטת להבנת הקשר בין גננות להורים, תוך זיהוי מקורות שביעות הרצון ומקורות אי־הנחת, ומבהיר את הפרופורציה בין ההערכות החיוביות של הורים לגננות, לבין הביקורות על עבודתן. התרומה המתודולוגית מתבטאת בפיתוח שאלון הבוחן שביעות רצון של הורים מגננות. שאלון זה יכול לשרת מחקרים עתידיים הנערכים בתחום של מעורבות הורים בגיל הרך. מבחינה מעשית, כדאי להביא את ממצאי המחקר לידיעת הגננות, כדי שיאמצו נקודת מבט מלאה יותר על הקשר עם ההורים, אשר מאירה את המשמעות שלהן כנכס רב־ערך לילדים ולהורים.

רשימת מקורות

אופנהיימר-שחר, ס' וברנט, א' (2021). "מי אנחנו שנדבר עם ההורים?" מגבלות בהכשרת גננות לקשר מיטבי עם הורים. בתוך ע' טבק וי' גילת (עורכים), "ללכת בין הטיפות": אסופת מחקרים על השותפות בין הורים למורים (עמ' 45-63). מכון מופ"ת.

אלפי-שבתאי, א', כורם, ע' ושגיא, ר' (בדפוס). דמות המורה האידאלי בעידן הדיגיטלי בעיני הורים יהודים וערבים: השלכות להכשרת מורים חדשה. בתוך ס' בר-טל וי' גילת (עורכים), מהפכה בהכשרת מורים: ניווט בנוף הפדגוגי הדיגיטלי. רסלינג.

בנבנישתי, ר' ופרידמן, ט' (עורכים). (2020). טיפוח למידה רגשית-חברתית במערכת החינוך: סיכום עבודתה של ועדת המומחים, תמונת מצב והמלצות. יוזמה – מרכז לידע ולמחקר בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

<http://education.academy.ac.il/Index4/Entry.aspx?nodeId=992&entryId=21231>

- גילת י' וונגרוביץ, נ' (2018). מעמד המורה בחברה הישראלית של היום. דפים, 68, 11-27.
- גילת, י' ושגיא, ר' (2019). תפיסת החשיבות של מטרות מערכת החינוך בעיני הציבור בישראל. דוח מחקר, מכללת לוינסקי לחינוך.
- גילת, י', בוטנרו, א' וטל, ק' (2021). נקודת מבטן של אימהות על הקשר עם הגננת בתקופת הקורונה. חוקרים@הגיל הרך, 13, 31-49.
- חוזר מנכ"ל. (2015). אקלים חינוכי מיטבי והתמודדות מוסדות חינוך. עה (8 ב). משרד החינוך. <https://apps.education.gov.il/mankal/horaa.aspx?siduri=132>
- כדורי-שלזק, מ' וסטוק, ט' (2023). תפיסות של גננות לגבי למידה חוץ-גנית בסביבה הטבעית. חוקרים@הגיל הרך, 19, 61-92.
- כורם, ע' (2021). שותפות עם הורים בסיוע לתלמיד במישור החברתי: נקודות מבט ואסטרטגיות של אנשי חינוך. בתוך ע' טבק וי' גילת (עורכים), "ללכת בין הטיפות": אסופת מחקרים על השותפות בין הורים למורים (עמ' 111-131). מכון מופ"ת.
- לידור, ר' וסגל, ק' (2022). לא טוב היות הספורטאי לבדו – תרומת המשפחה להתפתחות הספורטאי הצעיר. בתוך י' גילת וע' טבק (עורכים), מבטים מצטלבים (עמ' 195-222). רסלינג.
- מבורך, מ' (2017). מערכות חינוכיות בגיל הרך. בתוך מ' מבורך (עורכת), מנהיגות חינוכית בגיל הרך (עמ' 7-20). מכון מופ"ת.
- נוי, ב' (2014). של מי הילד הזה? מכון מופ"ת.
- קופפרברג, ע' (2010). חקר הטקסט והשיח: רשומון של שיטות מחקר. אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- ראמ"ה - רשות ארצית למדידה והערכה בחינוך. (2017). אקלים וסביבה פדגוגית בגני הילדים: סקר גננות. https://meyda.education.gov.il/files/Rama/Seker_Gananot_Report.pdf
- ריטבו, ב', לוק, ע' וברג, א' (2018). יחסים, קשר ושותפות חינוכית בין צוותי החינוך לבין הורי התלמידים מהלכה למעשה. משרד החינוך, השירות הפסיכולוגי-ייעוצי (שפ"י).

https://meyda.education.gov.il/files/shefi/horim/Mismach_Mediniut_2019.pdf

רמות, ר' (2022). ההורים נותרו בחוץ – מתכשרות להוראה רגע לפני המעבר לשדה החינוכי.

בתוך י' גילת וע' טבק (עורכים), *מבטים מצטלבים* (עמ' 163-194). רסלינג.

רמר, ר' וגילת, י' (2021). "את לא תגידי לי מה לעשות" - התמודדות הגננת עם הורים

המאתגרים את סמכותה. בתוך ע' טבק וי' גילת (עורכים), *"ללכת בין הטיפות": אסופת*

מחקרים על השותפות בין הורים למורים (עמ' 65-88). מכון מופ"ת.

שפרלינג, ד' (2019). *שותפות בין צוותי חינוך להורים*. (עורכת ל' יוספסברג בן-יהושע). מכון

מופ"ת. <https://did.li/6JfgT>

Avvisati, F., Besbas, B., & Guyon, N. (2010). Parental involvement in school: A literature review. *Revue D'économie Politique*, 5(120), 759-778.

Barger, M. M., Kim, E. M., Kuncel, N. R., & Pomerantz, E. M. (2019). The relation between parents' involvement in children's schooling and children's adjustment: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 145(9), 855-890.

Baumeister, R. F., Bratslavsky, E., Finkenauer, C., & Vohs, K. D. (2001). Bad is stronger than good. *Review of General Psychology*, 5(4), 323-370.

Biberman-Shalev, L., Chamo, N., Naar, S., & Gilat, Y. (2023). 'It is an unfair game': The role of capital in framing the relationships between kindergarten teachers and parents. *Early Child Development and Care*, 1-15.

Bronfenbrenner, U. (1986). The ecology of the family as a context for human development. *Developmental Psychology*, 22, 723-742

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th Edition). Sage.

- Epstein, J. L., & Sanders, M. G. (2000). Family, school, and community partnerships. In M. G. Sanders (Ed.), *School-family partnerships for children's success* (pp. 1-19). Teachers College Press.
- Epstein, J. L., & Sheldon, S. B. (2002). Present and accounted for: Improving student attendance through family and community involvement. *The Journal of Educational Research*, 95(5), 308-318.
- Garbacz, S. A., Swanger-Gagné, M. S., & Sheridan, S. M. (2015). The role of school-family partnership programs for promoting student SEL. In J. A. Durlak (Ed.), *Handbook of social and emotional learning: Research and practice* (pp. 259–244). Guilford Publications.
- Gillies, V. (2012). Family policy and the politics of parenting: From function to competence. In M. Richter, & S. Andresen (Eds.), *The politization of parenthood* (pp. 13-26). Springer Netherlands.
- Gjelaj, M., Buza, K., Shatri, K., & Zabeli, N. (2020). Digital technologies in early childhood: Attitudes and practices of parents and teachers in Kosovo. *International Journal of Instruction*, 13(1), 165-184.
- Hill, N. E., & Taylor, L. C. (2004). Parental school involvement and children's academic achievement: Pragmatics and issues. *Current Directions in Psychological Science*, 13(4), 161-164.
- Hoover-Dempsey, K. V., & Sandler, H. M. (1997). Why do parents become involved in their children's education? *Review of Educational Research*, 67(1), 3-42.
- Jeynes, W. H. (2005). A meta-analysis of the relation of parental involvement to urban elementary school student academic achievement. *Urban Education*, 40(3), 237–269.

- Lareau, A. (2019). Parent involvement in schooling: A dissenting view. In C. L. Fagnano & B. Werber (Eds.), *School, family, and community interaction* (pp. 61-73). Routledge.
- Mahmood, S. (2013). First-year preschool and kindergarten teachers: Challenges of working with parents. *School Community Journal*, 23, 55-86.
- Mapp, K. L., & Hong, S. (2010). Debunking the myth of the hard to reach parent. In S. L. Christenson & A. L. Reschly (Eds.), *Handbook of school-family partnerships* (pp. 345-361). Routledge.
- Pianta, R., & Kraft-Sayre, M. (2003). *Successful kindergarten transition*. Paul H. Brookes.
- Plotnik, R. (2013). The 'parental voice': How the infant-toddler (zero to three years) education system should deal with parents. *Early Child Development and Care*, 183(12), 1943–1954.
<http://dx.doi.org/10.1080/03004430.2013.763251>
- Rimm-Kaufman, S. E., & Pianta, R. C. (2000). An ecological perspective on the transition to kindergarten: A theoretical framework to guide empirical research. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 21(5), 491-511.
- Sapungan, G. M., & Sapungan, R. M. (2014). Parental involvement in child's education: Importance, barriers and benefits. *Asian Journal of Management Sciences & Education*, 3(2), 42-48.
- Shimoni, R., & Baxter, J. M. (1996). *Working with families: Perspectives for early childhood professionals*. Addison-Wesley.

- Sverdlov, A., & Aram, D. (2016). What are the goals of kindergarten? Teachers' beliefs and their perceptions of the beliefs of parents and of agents of the education system. *Early Education and Development*, 27(3), 352-371.
- Wilder, S. (2014). Effects of parental involvement on academic achievement: A meta-synthesis. *Educational Review*, 66(3), 377-397.

נספח: השאלון המלא

עמדות הורים כלפי גננות

לפניך היגדים המתייחסים להתנהגויות של הגננת בתחומים שונים של עבודתה. נבקשך לסמן את מידת הסכמתך עם כל היגד, על סולם הנע מ-1 (לא מסכים/מסכימה כלל) ל-5 (מסכים/מסכימה במידה רבה מאוד).

א. טיפוח קוגניטיבי של הילד

הגננת:	כלל לא מסכים				מסכים במידה רבה מאוד	לא יודע
1. מתאימה את ההוראה שלה לצרכים, ליכולות ולהתעניינות של הילד/הילדה שלי	1	2	3	4	5	9
2. יוצרת סביבת למידה עשירה ומעניינת בגן	1	2	3	4	5	9
3. משלבת היטב טכנולוגיה התומכת בהוראה ובלמידה	1	2	3	4	5	9
4. מעודדת סקרנות וחקרנות של הילדים בגן	1	2	3	4	5	9
5. משתמשת בשיטות יצירתיות במשחקים ובשיעורים	1	2	3	4	5	9
6. יוצרת מרחב חברתי-רגשי מוגן ובטוח שבו הילד יכול לצמוח וללמוד	1	2	3	4	5	9

ב. טיפוח רגשי-חברתי של הילד

הגננת:	כלל לא מסכים				מסכים במידה רבה מאוד	לא יודע
1. מעודדת קשרים חברתיים בין הילדים/ות	1	2	3	4	5	9
2. יוצרת אקלים רגשי תומך עבור הילדים/ות בגן	1	2	3	4	5	9
3. מקבלת את כל סוגי המשפחות של הילדים/ות	1	2	3	4	5	9
4. משבחת את ההישגים וההתקדמות המיוחדים של הילד/ה שלי	1	2	3	4	5	9
5. מייצרת הזדמנויות לילד/ה שלי, בהן יוכל/תוכל לבטא את היכולות המיוחדות שלו/ה	1	2	3	4	5	9
6. מעודדת את הילד/ה לעמוד על שלו/ה	1	2	3	4	5	9
7. מעודדת את הילד להביע את רגשותיו						

ג. מוטיבציה ומסירות

הגננת:	כלל לא מסכים				מסכים במידה רבה מאוד	לא יודע
עושה מעל ומעבר לנדרש ממנה בתוקף תפקידה	1	2	3	4	5	9
אוהבת את הילדים/ות בגן	1	2	3	4	5	9
הגננת מראה התלהבות מעבודתה	1	2	3	4	5	9

ד. בטיחות

הגננת:	כלל לא מסכים				מסכים במידה רבה מאוד	לא יודע
1. הגננת דואגת לבטיחות של הילדים/ות	1	2	3	4	5	9
2. הגננת יוצרת מרחב פיזי בטוח בו הילדים/ות יכולים/ות לפעול ללא חשש להיפגע	1	2	3	4	5	9
3. הגננת משתפת את ההורים כשהילד/ה שלהם נפגע/ה מאלימות של ילדים/ות אחרים/ות	1	2	3	4	5	9
4. הגננת מקפידה על ההיגיינה בגן (ניקיון, נטילת ידיים)	1	2	3	4	5	9
5. אני מרגיש רגוע לגבי הבטיחות של הילד/ה שלי בגן	1	2	3	4	5	9

ה. תקשורת מיטבית עם הורים

הגננת:	כלל לא מסכים				מסכים במידה רבה מאוד	לא יודע
1. מעודדת תקשורת פתוחה עם ההורים	1	2	3	4	5	9
2. מקיימת אסיפות הורים שבהן משתפת את ההורים בחי' הגן	1	2	3	4	5	9
3. מנהלת קבוצת ווטסאפ של ההורים לעדכונים שוטפים	1	2	3	4	5	9
4. מעדכנת אותי באופן קבוע לגבי התקדמות הילד/ה שלי	1	2	3	4	5	9
5. מדווחת על קשיים של הילד/ה שלי	1	2	3	4	5	9
6. קשובה לי בכל שאלה, הצעה, בעיה או תלונה שעולה	1	2	3	4	5	9
7. קשובה לדעותיי ותפיסת עולמי בנושא חינוך הילד/ה	1	2	3	4	5	9

ו. הערכה כללית

מסכים במידה רבה מאוד				כלל לא מסכים	
5	4	3	2	1	6. ילדי/תי אוהב/ת ללכת לגן
5	4	3	2	1	7. ילדי/תי אוהב/ת את הגננת
5	4	3	2	1	8. באופן כללי יש לי אמון בגננת
5	4	3	2	1	9. אמליץ להורים אחרים על הגננת

חלק ז: שאלות פתוחות

1. מה מוצא חן בעיניך בהתנהלות של הגננת?

2. מה כדאי לשפר בהתנהלות של הגננת?

חלק ח: פרטים אישיים

מין ההורה: א. זכר ב. נקבה

גיל ההורה: _____

השכלה: יסודית / תיכונית / על תיכונית / אקדמית

מגזר: א. יהודי ב. ערבי ג. דרוזי ד. אחר

דתיות: א. חרדי ב. דתי ג. מסורתי ד. חילוני

תחום עיסוק שלך: א. חינוך ב. אחר _____

מצב משפחתי: _____

מין הילד/ה אליו את/ה מתייחס/ת בשאלון: בן / בת

מיקום הילד במשפחה: _____

הילד/ה לומד/ת: בטרם חובה / חובה

האם זה הילד/ה הראשון/נה שלך שלומד/ת בגן? כן / לא

האם לילד יש צרכים מיוחדים? כן / לא אם כן, איזה? _____